

*Sławomir Stec, Stanisław Zając
Zakład Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie*

STAN INFRASTRUKTURY OBSZARÓW WIEJSKICH PODKARPACIA W OPINII MIESZKAŃCÓW

Streszczenie

Przedstawiono opinie mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko-miejskich z terenu województwa podkarpackiego o stanie infrastruktury obszarów przez nich zamieszkiwanych. Badania ankietowe wykazały, że ocena mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko-wiejskich bardzo pokrywa się z diagnozą faktycznego stanu infrastruktury na obszarach wiejskich. W wyniku przeprowadzonej analizy wypracowano główny wniosek, że obszary wiejskie województwa podkarpackiego są słabo nasycone infrastrukturą, w wyniku czego hamowany jest proces rozwoju gospodarczego oraz utrudnione jest prowadzenie produkcji rolniczej.

Słowa kluczowe: infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna, obszary wiejskie, rozwój

Wprowadzenie

Rozwój działalności pozarolniczej oraz przejmowanie przez wieś nowych, coraz bardziej wyspecjalizowanych funkcji wyznacza obecnie główny kierunek przemian na obszarach wiejskich i w rolnictwie. Jest to koncepcja wielofunkcyjnego rozwoju, która zakłada redukcję zatrudnienia w rolnictwie i przesunięcie wiejskiej siły roboczej do działów pozarolniczych. Realizacja tej koncepcji napotyka jednak wiele barier.

Jednym z istotnych czynników społeczno-gospodarczego rozwoju obszarów wiejskich jest odpowiednia infrastruktura. Stanowi ona podstawę wszelkiej działalności gospodarczej oraz wyznacznik warunków życia i pracy ludności.

Słowo infrastruktura wywodzi się z łaciny i oznacza: infra - niższy, dolny, pod, oraz struktura - budowla, konstrukcja [Borc 2000]. Infrastrukturę definiuje się jako ogół urządzeń i instytucji warunkujących sprawne (należyte) funkcjonowanie obiektów produkcyjnych oraz gospodarstw domowych (znajdujących się w mieście i na wsi), czyli tworzących materialną podstawę wszelkiego rodzaju usług dla jednostek produkcyjnych oraz całej ludności (w przypadku wsi – zarówno rolniczej, jak i nierolniczej) [Pięćek 2001].

Mieszkańcy wsi muszą korzystać z różnych urządzeń i usług infrastrukturalnych (np. wody, telefonu, gazu), zapewniających odpowiednie warunki bytowe, a także z obiektów i urządzeń z zakresu infrastruktury instytucjonalnej oraz finansowej, warunkującej wzrost efektywności i konkurencyjności w działalności pozarolniczej oraz rolniczej. Wobec powyższego sformułowanie zrozumiałe jest, że to mieszkańcy potrafią najlepiej ocenić poziom i stan infrastruktury technicznej, ekonomicznej i społecznej w miejscu, w którym mieszkają.

Celem pracy było przedstawienie opinii mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko-miejskich z terenu województwa podkarpackiego o stanie infrastruktury obszarów przez nich zamieszkiwanych.

Badania przeprowadzono na podstawie ankiet i wywiadu z mieszkańcami Podkarpacia. Do badań wybrano 15 miejscowości położonych w różnych częściach regionu, w których przeprowadzono po 15 ankiet w okresie od września do grudnia 2007 r.

Dodatkowo w treści pracy przedstawiono aktualną sytuację w zakresie stanu infrastruktury obszarów wiejskich na podstawie dostępnych dokumentów samorządu województwa i poszczególnych gmin. Wypracowane wnioski, wskażą mocne i słabe strony w stanie infrastruktury technicznej, społecznej i ekonomicznej, które mają decydujące znaczenie dla powodzenia programów rozwoju obszarów wiejskich i miejsko-wiejskich.

Infrastruktura województwa podkarpackiego

Województwo podkarpackie zajmuje obszar 17844 km², co stanowi 5,6% powierzchni Polski. Lasy zajmują 36,4% powierzchni województwa, a 47,4% powierzchni województwa objęta została różnorodnymi formami ochrony przyrody. Na terenie województwa znajdują się: 2 parki narodowe (Bieszczadzki i Magurski), 93 rezerваты przyrody, 10 parków krajobrazowych, 17 obszarów chronionego krajobrazu oraz 157 użytków ekologicznych, 5 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, 18 stanowisk dokumentacyjnych, 1276 pomników przyrody. Województwo zamieszkiwane jest przez 2098 tys. osób (2006) zajmując pod tym względem 70 miejsce wśród regionów Unii Europejskiej.

Na terenie województwa znajduje się 46 miast i 2158 miejscowości wiejskich, które tworzą 1530 sołectw, 159 gmin i 21 powiatów [Regionalny ...2007]. Pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województwo znajduje się na 229 miejscu wśród 237 regionów UE.

Podkarpackie zalicza się do województw słabo rozwiniętych ze względu na poziom i efektywność rozwoju, nasycenie infrastrukturą i poziom życia. Odzwierciedleniem tego jest między innymi wielkość PKB na 1 mieszkańca (15 miejsce w kraju) i poziomie wynagrodzeń (16 miejsce w kraju).

Podstawową sieć drogową województwa tworzą drogi krajowe i wojewódzkie, uzupełnione drogami powiatowymi i gminnymi. Obecny układ sieci drogowej na obszarze województwa powstał przez kolejne etapy modernizacji istniejących dróg, polegające na wzmacnianiu, poszerzaniu i ulepszaniu nawierzchni. Wynikiem takiego działania jest fakt, że drogi w województwie nie na całej długości mają parametry odpowiednie do funkcji i klasy drogi oraz wzrastającego natężenia ruchu. Brak drożności spowodowany jest przede wszystkim złym stanem technicznym nawierzchni i obiektów mostowych, ograniczeniami prędkości wskutek intensywnej zabudowy dróg i brakiem odpowiednich parametrów technicznych na niektórych odcinkach sieci. Poważne utrudnienie komunikacyjne stanowi również brak dostatecznej liczby mostów na głównych rzekach regionu.

Na terenie województwa występuje gęsta sieć dróg powiatowych, których całkowita długość wynosi 6820 km. Około 7% dróg powiatowych ma nawierzchnię gruntową, a stan techniczny dróg o nawierzchni ulepszonej jest w 70% niezadowolający. Zaledwie 25% dróg powiatowych nie wymaga odnowy. Sieć dróg gminnych na obszarze województwa ma długość 9027,5 km, w tym dróg o nawierzchni twardej ulepszonej jest 5337 km, co stanowi 61% całkowitej ich długości [Strategia... 2006].

Przez teren Podkarpacia przebiega 5 linii kolejowych o znaczeniu państwowym i 11 linii kolejowych o znaczeniu regionalnym. Stan techniczny infrastruktury kolejowej, szczególnie na liniach o znaczeniu lokalnym, jest wysoce niezadowolający. Rzutuje to w sposób zdecydowanie negatywny na konkurencyjność transportu kolejowego.

System elektroenergetyczny województwa podkarpackiego zaspokaja obecne zapotrzebowanie, zarówno odbiorców komunalnych, jak też przemysłu i usług. Rejestrowany jest ciągły wzrost zapotrzebowania i osiągnięcie odpowiednich parametrów dostarczanej energii elektrycznej wymaga modernizacji i rozbudowy systemu energetycznego i to zarówno po stronie układów zasilających, jak też rozdzielczych średniego i niskiego napięcia.

Stan techniczny sieci energetycznych, zwłaszcza na terenach wiejskich, wymaga gruntownej poprawy. Modernizacji i reelektryfikacji wymaga ok. 35% wsi. Tempo przeprowadzanej reelektryfikacji, warunkującej odnowę sieci na całym obszarze województwa, uzależnione jest od nakładów finansowych. Równoległe z elektryfikacją prowadzi się prace zmierzające do poprawy warunków napięciowych odbiorców, czyli dostarczanie energii elektrycznej o parametrach dostosowanych do obowiązujących standardów.

Podkarpackie posiada znaczne zasoby gazu ziemnego. Tworzy on samodzielne złoża lub występuje z ropą naftową. Przez teren województwa przebiegają główne sieci gazowe zasilające Polskę w gaz ziemny, w tym importowany z Rosji, Ukrainy i innych państw.

Na 159 gmin województwa podkarpackiego jedynie 29 w całości lub w dużej części nie posiada sieci gazowej.

Wytwarzanie energii cieplnej w województwie podkarpackim odbywa się w elektrociepłowniach, ciepłowniach oraz 473 kotłowniach komunalnych, przemysłowych i osiedlowych. Ogrzewanie budownictwa mieszkalnego na terenach wiejskich w większości miast odbywa się z indywidualnych kotłowni zasilanych paliwem stałym, gazowym lub płynnym lub przez ogrzewanie piecowe.

Na terenie województwa podkarpackiego w 2006 r. było 981,4 km czynnej sieci ciepłowniczej, w tym 638,4 km sieci magistralnej [Regionalny...2007].

Oprócz konwencjonalnych źródeł wytwarzania energii cieplnej na terenie województwa funkcjonują urządzenia wykorzystujące źródła energii odnawialnych, produkujące energię ciepłą. Należy tu wymienić pozyskiwanie energii cieplnej ze spalania biogazu, biomasy, ze źródeł niskotemperaturowych (pompy ciepłe) oraz z energii promieniowania słonecznego (kolektory słoneczne). Wykorzystanie źródeł energii odnawialnych, mimo zauważalnego postępu w tej dziedzinie, w 2006 r. stanowiło nadal margines gospodarki w naszym województwie (1,7% wytwarzania energii cieplnej) [Strategia... 2006].

Zasoby wód powierzchniowych są stosunkowo duże, ale z uwagi na znaczne wahania przepływów w ciągu roku, możliwości ich wykorzystania są ograniczone. Natomiast zasoby wód podziemnych województwa są ograniczone, a jednocześnie rozmieszczone nierównomiernie, co jest ściśle związane z budową geologiczną. W 2006 r. długość sieci wodociągowej na terenie województwa podkarpackiego wynosiła na terenach wiejskich 9975 km i wzrosła w ciągu ostatnich trzech lat o około 4%.

Systemy odprowadzania ścieków są znacznie słabiej rozwinięte niż systemy zaopatrzenia w wodę i dotyczy to szczególnie terenów wiejskich. 23,7% ludności wsi na obszarze województwa podkarpackiego korzysta z sieci kanalizacyjnej. Odprowadzane siecią kanalizacyjną ścieki komunalne są oczyszczane w 90,2%.

W każdej gminie na terenie województwa prowadzona jest gospodarka odpadami. Jednak 69,2% gmin prowadzi selektywną zbiórkę odpadów.

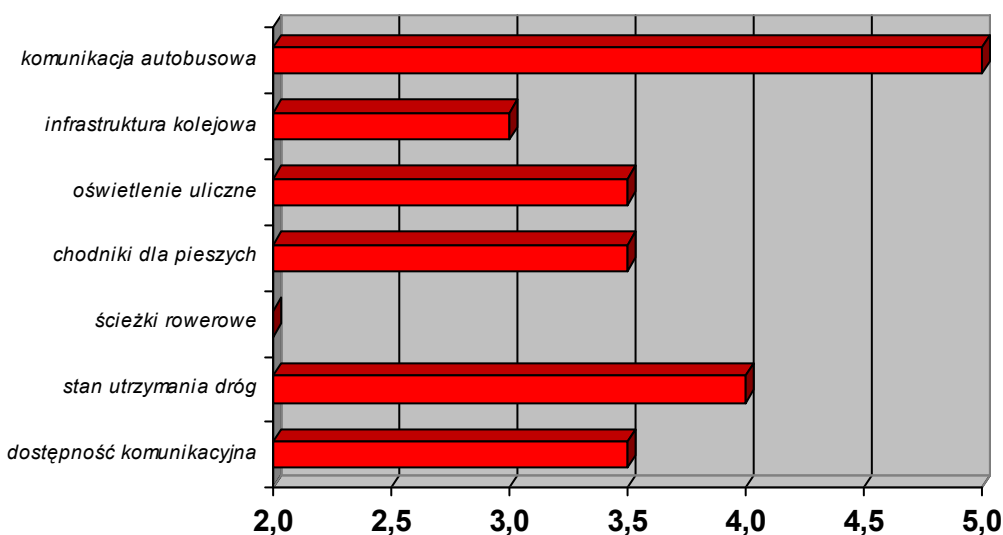
Obecny stan sieci i urządzeń telekomunikacyjnych województwa opiera się na najnowocześniejszych systemach teletechnicznych, centralach cyfrowych i kablach światłowodowych, które zapewniają światowy standard usług, przesyłania głosu, obrazu i danych. Zlikwidowane zostały wszystkie centrale ręczne na wsi, a zastąpiono je cyfrowymi.

Infrastruktura ekonomiczna na terenach wiejskich Podkarpacia jest dobrze zorganizowana. W większości gmin zlokalizowane są punkty zaopatrzenia i sprzedaży nawozów sztucznych, środków ochrony roślin, czy materiałów budowlanych. Znajduje się również bardzo dużo punktów handlowych nawet w najmniejszych miejscowościach. W większości miejscowości będących siedzibami gmin spotkać można lecznice weterynaryjne, banki spółdzielcze zakłady rzemieślniczo-usługowe, punkty skupu zwierząt i produktów rolnych. W ostatnich latach trochę pogorszeniu uległa sytuacja w dziedzinie infrastruktury społecznej. Spowodowane to jest przede wszystkim czynnikiem ekonomicznym, który przyczynił się do likwidacji małych szkół wiejskich, przedszkoli czy ośrodków zdrowia.

Infrastruktura w opinii mieszkańców

W badaniu ankietowym poproszono mieszkańców o ocenę poszczególnych elementów infrastruktury. Zastosowano tradycyjną skalę ocen od 2 do 5 (niedostateczną – bardzo dobrą). Po podsumowaniu wyników wyciągnięto średnią arytmetyczną. Ankieta podzielona była na trzy części: infrastruktura techniczna, infrastruktura ekonomiczna i infrastruktura społeczna.

Pierwsza część badania dotyczyła infrastruktury komunikacyjnej (rys. 1).

Rys. 1. Ocena przez mieszkańców infrastruktury komunikacyjnej na obszarach wiejskich Podkarpacia

Fig. 1. Communication infrastructure on the rural areas of Podkarpacie region in opinion of the inhabitants

Bardzo ważnym czynnikiem rozwoju regionu jest jego dostępność w sensie fizycznym. Mieszkańcy uważają, że dostępność komunikacyjna gmin (drogi gminne i powiatowe) jest w stopniu ponad dostatecznym. Gorszą ocenę wy-

stawili mieszkańcy południowej części województwa, gdzie faktycznie jest tam mniejsza gęstość sieci drogowej. Dobrze natomiast respondenci oceniają stan utrzymania dróg gminnych i powiatowych. Szczegółnej ocenie przypadło zimowe utrzymanie dróg oraz łatanie ubytków w nawierzchni. W wywiadzie mieszkańcy często wskazywali na problem poruszania się po ich drogach samochodów ciężarowych, które skutecznie niszczą nawierzchnię i łamią zakazy wjazdu dla wysokotonażowych pojazdów.

W badaniu uwzględniono również pytanie odnośnie oceny stanu i dostępności ścieżek rowerowych. W większości ankietowani uważają, że infrastruktura dla cyklistów jest na poziomie niedostatecznym. Brakuje wyznaczonych tras rowerowych, a minimalna ilość istniejących jest zaniedbana i słabo utrzymana. Co prawda występują w wielu miejscowościach wyznaczone szlaki rowerowe, jednak dla lokalnych mieszkańców nie jest to wystarczające.

Niewiele lepiej został oceniony kolejny element infrastruktury komunikacyjnej, jakim są chodniki. Długość i stan nawierzchni chodników dla pieszych został oceniony na 3,5. Mieszkańcy w wywiadzie często podkreślali, że z roku na rok sytuacja w tym zakresie się poprawia.

W podobny sposób oceniony został stan oświetlenia ulicznego. Zwrócono dużą uwagę, że istniejące latarnie wyłączane są już od godziny 23, a niektóre z nich ustawione są w dużej odległości od dróg. Kilku mieszkańców zaznaczyło, że część oświetlenia posiada jeszcze stare, mało efektywne żarówki rtęciowe, dające mało światła.

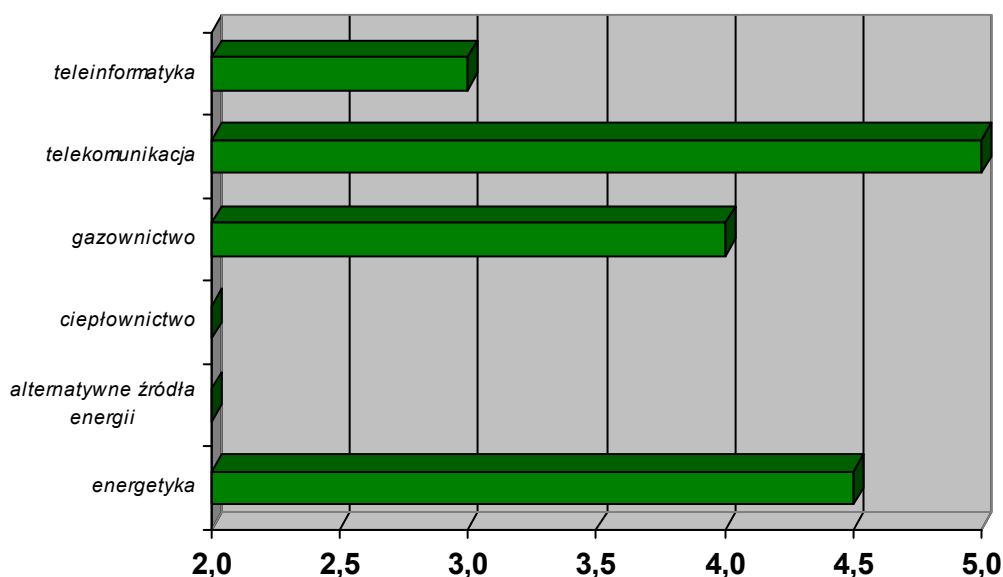
Pomimo, że w regionie stosunkowo rzadka jest sieć linii kolejowych, to ankietowani zostali poproszeni o ocenę. W miejscowościach, gdzie przejeżdżają pociągi stan i funkcjonalność kolei została oceniona dostatecznie. Wskazano na fakt niskiej częstotliwości kursowania pociągów, wolnej prędkości kursujących składów i złej jakości taboru kolejowego.

Bardzo dobrą ocenę natomiast wystawiono autobusowej i busowej komunikacji publicznej. Ankietowani zadowoleni są, że państwowa komunikacja wspierana jest przez komunikację prywatną, a dzięki konkurencji między nimi poprawia się stale jakość świadczonych usług, a ceny stają się przyjazne dla pasażerów.

Druga część ankiety dotyczyła infrastruktury energetycznej, gazowniczej, wodociągowej (rys. 2).

W dziedzinie energii na pytanie o dostawy energii elektrycznej respondenci postawili ocenę ponad dobrą. W dwóch tylko miejscowościach, gminach wiejskich mieszkańcy skarżyli się na częste spadki napięcia i awarie przy złych warunkach atmosferycznych. Spowodowane to jest głównie przestarzałymi transformatorami napowietrznymi.

Poza konwencjonalnymi źródłami energii, mieszkańcy oceniali stan wykorzystania odnawialnych źródeł. Według ich opinii można wnioskować, że na Podkarpaciu sytuacja w tym zakresie jest zła. Większość z ankietowanych wskazała, że praktycznie jest zerowe pozyskiwanie energii elektrycznej i ciepłej z odnawialnych źródeł energii. Zdarzają się tylko indywidualne przypadki stosowania kolektorów słonecznych w gospodarstwach prywatnych, a fotowoltaika wykorzystywane są do zasilania świetlnych znaków drogowych.

Rys. 2. Ocena przez mieszkańców infrastruktury energetycznej, ciepłowniczej, gazowniczej i telekomunikacyjnej na obszarach wiejskich Podkarpacia

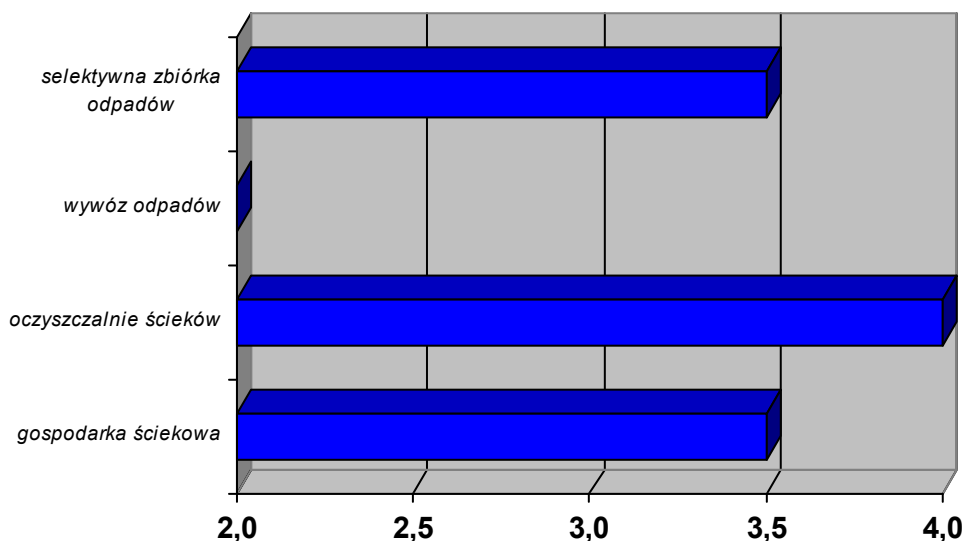
Fig. 2. Energetic, heating, gas supplying and telecommunication infrastructure on the rural areas of Podkarpackie region in opinion of the inhabitants

Mieszkańcy Podkarpacia oceniali też kwestię ciepłownictwa. W wyniku oceny niedostatecznej w tym zakresie można stwierdzić, że gospodarstwa domowe ogrzewane są głównie przez własne przydomowe kotłownie. Spowodowane to jest tym, że na większości terenów wiejskich nie ma dostępu do zbiorowej sieci ciepłowniczej.

Odmiennie oceniono natomiast stan gazownictwa na obszarach wiejskich. W tym przypadku ankietowani wystawili ocenę dobrą. Jedynie w kilku miejscowościach, szczególnie położonych na terenach górzystych nie jest w pełni przeprowadzony jeszcze proces gazyfikacji.

Doskonale wypadła ocena stanu infrastruktury telekomunikacyjnej. Zarówno dostęp do sieci telefonii stacjonarnej, jak i komórkowej został oceniony bardzo dobrze. O dwie oceny niżej oceniono dostęp do sieci internetowej. Mieszkańcy skarżą się na trudny dostęp do Internetu poprzez łącza kablowe, a sieci radiowe nie zapewniają bezawaryjnego dostępu do wirtualnego świata.

Następną częścią badań była ocena stanu gospodarki odpadami i ściekami (rys. 3).

Rys. 3. Ocena przez mieszkańców gospodarki ściekami i odpadami na obszarach wiejskich Podkarpacia

Fig. 3. Sewage and waste management on the rural areas of Podkarpacie region in opinion of the inhabitants

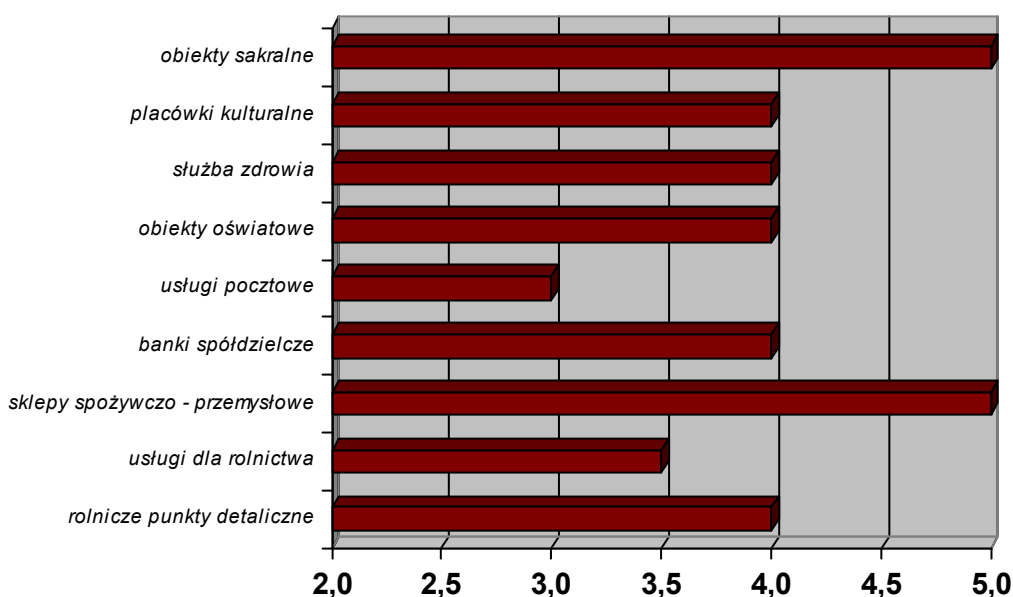
Wysoko (ocena 4,5) oceniono gospodarkę ściekami. Coraz więcej gmin prowadzi inwestycje z zakresu budowy kanalizacji. W pozostałych miejscach na bieżąco mieszkańcy opróżniają swoje szamba przez wyspecjalizowane firmy wywożące nieczystości. W niektórych gminach, samorządy pomagają indywidualnym gospodarstwom przez organizację regularnych wywozów szamb. Jeszcze wyżej ankietowani ocenili gospodarkę oczyszczania ścieków (ocena 5,0). Większość gmin ma swoje oczyszczalnie, dzięki czemu nie stwarzają zagrożenia dla czystości cieków wodnych.

Innym ważnym elementem gospodarowania w gminach jest sprawa odpadów. Każda gmina ma obowiązek umożliwić jej mieszkańcom odbiór odpadów. Według wyników ankiet można wywnioskować, że samorządy wywiązują się ze swoich obowiązków. Respondenci mieli do oceny częstotliwość odbioru odpadów, która została oceniona na 4,0, a także selektywną zbiórkę odpadów. W przypadku selektywnej zbiórki, rozkład ocen przez mieszkańców był skrajny. W gminach, gdzie prowadzi się taką zbiórkę, ankietowani wystawili ocenę bardzo dobrą. W miejscowościach, gdzie samorządy nie prowadzą takiej zbiórki, mieszkańcy wystawiali ocenę 2,0.

W wywiadzie uzyskano ważny sygnał, iż w każdej gminie istnieje problem z odbiorem zużytego sprzętu RTV i AGD oraz z odpadami niebezpiecznymi,

typu pozostałości po środkach ochrony roślin i nawozach. W województwie podkarpackim taka regularna zbiórka odbywa się tylko w Rzeszowie i jedynie mieszkańcy z okolicznych gmin mogą skorzystać na bieżąco z takich usług. W pozostałych gminach akcje zbierania „dużych” i „kłopotliwych” odpadów zdarzają się sporadycznie i dlatego często takie odpady można znaleźć na dzikich wysypiskach.

Ostatnią częścią badań ankietowych był stan infrastruktury ekonomicznej i społecznej.

Rys. 4. Ocena infrastruktury ekonomicznej i społecznej na obszarach wiejskich Podkarpacia

Fig. 4. Economic and social infrastructure on rural areas of Podkarpackie region according to inhabitants' opinion

Mieszkańcy oceniali dostęp do sklepów nasiennych, punktów oferujących zakup nawozów i środków ochrony roślin. Zarówno w ankiecie, jak i w wywiadzie respondenci nie mieli większych uwag, oceniając działalność i dostępność tych punktów na ocenę 4,0. Niżej oceniono punkty usługowe, takie jak naprawy maszyn rolniczych, pojazdów samochodowych, czy lecznic weterynaryjnych. Mieszkańcy wystawili ocenę ponad dostateczną.

Najlepiej na terenach wiejskich działają sieci handlowe. W każdej wsi znajdują się sklepy spożywczo-przemysłowe, a w większych miejscowościach nawet supersamy. Dlatego mieszkańcy dostrzegając tę zaletę, praktycznie jednogłośnie ocenili ten element na 5,0. Natomiast ankietowani uważają, że banki spółdzielcze działają w sposób dobry, a mała jest dostępność do usług pocztowych, którym przypisano ocenę 3,0.

Pozostałą infrastrukturę mieszkańcy ocenili podobnie. Na dobrą ocenę według ankietowanych zasługują obiekty oświatowe, służby zdrowia i placówki kulturalne. Natomiast na ocenę bardzo dobrą oceniono działalność obiektów sakralnych.

Podsumowanie

Analizując wyniki badań można stwierdzić, że opinia mieszkańców odzwierciedla faktyczny stan infrastruktury na obszarach wiejskich województwa podkarpackiego, która zawarta jest w diagnozach stanu infrastruktury przeprowadzonych na zlecenie samorządu województwa.

W związku z tym można wyodrębnić kilka wniosków:

- stan infrastruktury drogowej jest niezadowolający. Brakuje rozwiniętej sieci dróg głównych i ekspresowych, a istniejące posiadają złą nawierzchnię i panuje na nich nadmierny ruch pojazdów,
- brakuje wyznaczonych ścieżek rowerowych, a chodniki dla pieszych na terenach wiejskich są tylko w większych miejscowościach,
- infrastruktura kolejowa spełnia tylko w dostatecznym stopniu oczekiwania mieszkańców,
- na bardzo dobrym poziomie prowadzona jest publiczna komunikacja autobusowa,
- stan infrastruktury elektrycznej i gazowniczej jest zadowalający,
- mieszkańcy terenów wiejskich nie mogą korzystać z infrastruktury ciepłowniczej,
- na Podkarpaciu w minimalnych ilościach pozyskiwana jest energia odnawialna,
- słabą stroną regionu jest dobry dostęp do sieci internetowej na obszarach wiejskich,
- dobre wyniki uzyskuje się w dziedzinach gospodarki odpadami i ściekami,
- należy zwiększyć ilość samorządów, które prowadzą selektywną zbiórkę odpadów komunalnych,
- na dobrym poziomie zorganizowana jest w regionie infrastruktura społeczna i ekonomiczna.

Wnioski te ukazują, że region jest słabo wyposażony w infrastrukturę i należy przyspieszyć działania na rzecz rozwoju poszczególnych elementów infrastruktury na terenach wiejskich. Jest to ważne, gdyż infrastruktura zawsze warunkuje rozwój gospodarczy, a w niektórych przypadkach może nawet go stymulować.

Niewystarczające wyposażenie infrastrukturalne wsi wpływa niekorzystnie na zainteresowanie potencjalnych inwestorów, zarówno w dziedzinie przemysłu, jak i usług, powstawanie inicjatyw lokalnych, dotyczących tzw. małej przedsiębiorczości, możliwości wykorzystania walorów turystycznych i rekreacyjnych wsi, produkcje rolną, jej jakość i wykorzystanie surowców rolniczych oraz zasobów pracy na wsi.

Bibliografia

Borcz Z. 2000. Infrastruktura terenów wiejskich. Wydawnictwo Akademii Rolniczej, Wrocław

Pięćek B. 2001. Infrastruktura telekomunikacyjna a rozwój obszarów wiejskich. Telekomunikacja i techniki informacyjne, 3-4: 66-76

Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2013. Rzeszów

Strategia Rozwoju Województwa Podkarpackiego na lata 2007-2020. PUM. Rzeszów